

Kent nedir ve kenti nasıl biliriz?

Kentleri planlayabilmek için kentleri/ her bir kentin ne olduğunu, akışkan bir sürecin içinde veriler ışığında bilebilmek gerekir. Ancak bu, politika ve sermayenin de işin içine girdiği bir ortamda, her zaman, tam ve güncel olarak mümkün olmayabilir.

Akin Atauz

28/11/2020

İçinde yaşadığımız kentler, dünyanın yarısından fazlasının içinde yaşadığı kentler nasıl bir oluşum? Bu oluşumun evrimi, nasıl bir nitelik ve ivme gösteriyor?

Galiba, “kent demek insanlık durumu veya insanlıkla/ uygarlıkla ilgili bildiğimiz her şey demek” diyebiliriz. Gerçi böyle söylendiğinde doğa, kırsal alanlar ve bütün doğal veriler/ doğal yaşam, okyanuslar, ormanlar ve gökyüzü/ uzay vb. ihmal edilmiş gibi duruyor, ama kentin/ kent toplumlarının yaşamı, kentin dışındaki her şeyi öylesine belirleyebilecek bir duruma geldi ki yeryüzündeki yaşamın en stratejik mekanın kentsel mekan (ve burada üretilen nesneler- kültür/düşünce dahil her şey) olduğunu düşünebiliriz.

Tüm insanlıkla ve insanlık tarihiyle, uygarlıkla özdeş olduğunu düşünebileceğimiz kent, elbette kendisine özgü bir olgusalığa sahip. Kentin ne olduğunu anlamak belki de dünyanın en karmaşık konularından biri. Öylesine karmaşık, çok katmanlı, neredeyse düşünebileceğimiz bütün bilimsel disiplinlerle ilgili. O alanlardaki gelişmelerden etkilenen, teknolojiye her değişimin/ bir çıkış hızıyla yenilenen teknik buluşların, yeniden kurduğu ve biçimlendirildiği bir olgu. Kent denilen bu bütünlük için (eğer bir bütünlük düşünebilirsek) doğru ve geçerli bir bilme durumunun gerçekten çok zor olduğu bir çalışma alanı diyebiliriz.

‘Bir habitat olarak’ kent

Bir “habitat” olarak kent bakımından bilmemiz gereken konuları ayrıntılandırmadan, çok genel başlıklarla düşünecek olursak, ana bilgi koridorlarını belki şöyle sınıflandırabiliriz: **Mekan bilgileri** (coğrafya/ yer/ yer biçimleri, iklim/meteoroloji, jeoloji, topografya vb.den başlayarak mimari ölçekteki mekana kadar bilgiler), **insan bilgileri** (demografiden başlayarak sosyoloji/ antropoloji/ etnisiteden, ekonomiye, politikaya kadar), **kültür/uygarlık bilgileri** (kentin tarihi, kimliğinden başlayarak geleneksel zanaatlara ve mimarlık dahil sanatlara kadar), **ekoloji bilgileri** (toprağın ve floranın, faunanın ve bunlardaki bozulmaların/ kirlenmelerin vb. bilgisi) ve belki ayrıca saymayı gerektirmeyecek düzeyde **kentsel altyapı** (mühendislik yapıları) bilgisi, **kentsel yönetim** (ve demokratik mekanizmalar) vb. bilgileri... Bu liste uzatılabilir ve ayrıntılandırılabilir.

Biraz abartılı olmayı göze alırsak, kentler hakkındaki bilgiyi akışkan bir dalganın hareketi gibi düşünebiliriz. Hem sürekli olarak yönü hızı ve yoğunluğu farklı ve akış halinde olan birçok öge var hem de her an, akma anında nitelikler az ya da çok değişiyor ve akarken olgu başkalaşılıyor... Çoğu kez bir lav gibi çok yakınına yaklaşmadan anlamaya çalıştığımız, oldukça kıvamlı bir akış hali... Sürekli deviniyor ve çoğu kez de (özelikle sanayi devriminden sonra) çevresini yakarak ve yıkarak ilerliyor. Sürekli olarak değişen ve başkalaşan, akıp-gitmekte olan bir olguyu bilmek ve anlamak gerçekten her gün **Sisyphos**’taki kaya ile uğraşmaya benziyor.

Kent ile ilgili bütün bu korkutucu eğretilmeleri neden yapıyoruz? [Geçen hafta başladığımız](#), “kentler planlanabilir mi, eğer planlanırsa nasıl planlanabilir ya da daha doğrusu planlanmalı?” sorusunu yanıtlamak, zihnimizi hazırlayabilmek/ kurabilmek için.

Kentleri planlayabilmek için kentleri/ her bir kentin ne olduğunu bilmek gerekir. Ama soru şu: Bilebilir miyiz?

Yanıtı sanırım “hiçbir zaman, tam olarak ve güncel olarak bilemeyiz” olmalı. Bununla birlikte, “tam” ve “güncel” koşullarını biraz gevşetebilirsek, bilinilirliğin eşiğinden girmeye de başlayabiliriz. Kent hakkında genel ve temel nitelikleri, sayısal ve niteliksel olarak bilebiliriz. Ayrıca bunların devinimleri, değişim yön ve hızları (ya bu bakımdan eğilimleri) hakkında da yine doğruya oldukça yakın olmasına çaba gösterilen göstergeleri elde edebiliriz.

Veri toplama

Sonsuz bir tartışmayı bir tek paragrafta özetlemeye çalışırsak, kenti (eğer bilimsel bir güvenilirlikle) bilmek istiyorsak, kenti oluşturan veya etkileyen bütün ögeler/ olgular/ değişkenler hakkında veri toplamamız gerekir. Bazı konularda veri toplamak, görece kolay ve güvenlidir; bazı konuların verisine ulaşmak ise güç ve erişilse de güvenilmez olabilir. Ama bu sorun değil. Bu konuyu gerçekten anlayabilmek için veriyi hangi ayrıntı düzeyinde toplamalıyım? Ayrıntı düzeyi/ ölçeği, bütün ögeler için karşılaştırmaya elverişli olmalı mı? Bu, her defasında değişen yanıt gerektirebilecek bir sorudur. Bu soruyu da yanıtladığımızı düşünelim ve böylece kenti kuran ögelerden bir tanesi üzerinde “veri toplama” işini, olması gereken özelliklerde elde ettiğimizi düşünelim.

Kenti anlamak için asıl sorun, her öge ile ilgili bilgiyi, ögeler kentte birbirleriyle nasıl bir ilişki içindeyse (bir nedensellik bağı olduğuna/ olmadığına göre) analizimizde de o türde ilişkilendirilerek topluca çözümlenmeye ve yorumlanmaya hazır bir duruma getirmekte olacaktır. Kente ait bütün ögelerin verilerini, tek tek ve birbirleriyle olan ilişkileri/ etkileşimi içinde çözümlememiz gerekir. Kolayca tahmin edilebileceği gibi bu hem çok

büyük hem de çok zor bir iştir ve sonuç olarak her aşamada çözümlemeye giren verileri birlikte kullanmaya başladığımızda güvenilebilirlik düzeylerinde azalma olabilir.

Ama sorun elbette bu da değil. Kentten topladığımız verilerin çok büyük bir bölümü, daha bilgilerin analizine başlayamadan değişmiş olabilirler. Zaten yukarıdaki yakıcı akışkanlık benzetmesi/ eğretilmesi verideki bu hızlı değişim ve güvenilebilirlik düzeyindeki azalma, nedeniyle yapılmıştı.

Bütün bu paragraflar sizi sıkıyor veya ilginizi soğutuyor mu bilmiyorum, ama şunu anlatmak istiyorum: Bir kentin sorunlarına/ içinde bulunduğu duruma bakmak istiyorsunuz. Bu durumu doğruya oldukça yakın bir düzeyde anlayarak geleceğe yönelik çözüm önermeleri oluşturacaksınız, ama coğrafya üzerindeki bu araştırma nesnesi “cıva” gibi kayıyor ve üstelik “cıva” olarak kalmıyor, bazen katılaşıyor bazen uçuşuyor.

Bilebilme mekanizmaları

Bu durumda nasıl davranmak gerekir? Bilinebileceği bilmek ve bu bilgiyi sürekli yenileyebilecek/ tazeleyecek bir veri toplama sistemi oluşturmak gerekir. Bu olabilir. Zaten dünyanın bütün metropollerinde böylesi işleri yapan bürolar oluşturmuş durumdadır. Dahası, bu verileri etkileyebilecek ama önceden kestirilmesi güç durumlar için de (bunların en kolay ve öngörülmesi olası olanları: afetler/ deprem, fırtınalar ve yağışlar, atmosferik veya sulardaki kirlenmeler, hatta iklim değişikliğinin etkileri vb.) hazırlık yapılabilir.

Bu sistemin güvenilir bir biçimde kurulduğunu ve oldukça iyi işlediğini, sürekli denetimlerle sistemin kendini iyileştirdiğini kabul edelim. Yani, güvenilir veri toplayabiliyoruz, bunları sürekli olarak yeniliyoruz ve bilinemez ama olma olasılığı hakkında bir bilgimiz olan öğelerin etkilerini (deprem sel vb.) de hesaplıyoruz ve bütün verileri bir araya getirerek, kendi etkileşim modülasyonlarına uygun bir biçimde analiz ediyoruz ve bu analizlerin sonuçlarına veya bu sonuçlardan çıkardığımız yorumlara göre kenti biliyoruz.

İnandınız mı? İnanmanız gerekir. Çünkü bilimsel bir yöntemle kenti bilebilmek için böyle davranmamız gerekir ve bu biçimde davranabilecek donanıma da sahibiz. Ancak, tam bu noktada bir-kaç olguya daha dikkat çekmek gerekir: Yukarıdaki varsayımsal işleyiş, sadece teknik insanların bulunduğu bir dünyada geçiyormuş gibi sunuldu. Oysa bu dünyada politika ve politikacılar, politikacıları zorlayan sermaye hareketleri de var. Ayrıca politikacıların gerçek olması, yukarıdaki mekanizmanın var edilebilmesi ve işleyişi, eğer güvenilir bir biçimde işleyebiliyorsa bile ortaya çıkan bilginin kullanılması bakımlarından işlevsel...

Kent plancılarının rolü

Ancak bu aşamada en azından iki faktöre daha bakmak zorundayız: Bu sistemin içindeki “teknik” elemanlar kim/ nedir ve (politikacıları bir yana bıraktığımızı varsaysak bile) “politika” nedir?

Teknik insanlar, kentle ilgili her bilgi alanının uzmanları olsun. Bütün bu bilgileri bir araya getirecek ve analiz edecek, analizin sonuçlarının kent için ne anlama geldiğini yorumlayacak (yani sentezi yapacak) insan da “kent plancısı” olsun. Haksızlık etmemek için hemen şunu da söylemek gerekir ki yaklaşık 1970’lere veya biraz daha sonrasına kadar bu analizi ve yorumu yapabilen tek öge vardı. “Big data” dememiz gereken bu süreci ele almak/ elleçlemek ve bilimsel bir disiplin içinde ilerletmekle görevli olan, kent plancısının beyni (zihinsel kapasitesi) idi. Şimdi giderek gelişmekte ve etki yarıçapı genişlemekte olan bilgisayar teknikleri/ ileri teknoloji, yaygın olarak kullanılıyor. (Bunun da olumlu ve olumsuz yanları ayrıca tartışılmaya değer.)

Veri elleçlemek için dijitalizasyonun sağladığı/ sağlayabileceği sonsuz olanağa rağmen anlamak, sonuçlar çıkartmak, yorumlamak ve bu bilgiyle yorumun geleceğe doğru projeksiyonunu yapmaktaki sorumluluk, kent plancısında veya kent plancıları/ plancılar kümesinde... Plancılardan beklediğimiz görevin (“politikacılar, bu kümenin neresinde?” sorusunu bir yana bıraksak bile) sorunsuz/sorunları öngören ve çözen ve aksamadan işleyen bir kentsel sistemi sürdürülebilir, ekolojik, barışçıl ve “müreffeh, kimlikli ve kültürel nitelikleri olan bir kent sağlamak olduğunu unutmayalım.

Geldiğimiz yer şurası: Kent, çok büyük ve karmaşık ve devingen bir olgu. Kentin geleceğini öngörmek görevini bir uzmandan (kent plancısından) ya da bir uzmanlar kümesinden bekliyoruz. Ancak bu, başarı için ortam elverişli, donanımlar tam olsa bile nerdeyse başarılamayacak kadar büyük ve zor/zorlu bir iş...

Şimdi yeniden başa dönelim ve ilk soruyu yeniden soralım: Böyle bir olguyu, kenti, katılımcı bir yaklaşımla ve demokratik olarak geleceğe hazırlayabilir miyiz? Planlayabilir miyiz?

Eğer yanıtımız evetse, nasıl?

Ve yanıtlamadığımız “politika” ögesi nasıl işliyor?

Devam edeceğiz...

aatauz@yahoo.com

Akin Atauz